

І. В. Кракало

ЛИКИ АНТИЧНОСТІ

Стаття присвячена одному з типів мозаїчного античного намиста з личинами і знахідкам таких намистин на узбережжі Кременчуцького водосховища Середнього Подніпров'я України, наводяться паралелі і аналоги, робляться спроби датування матеріалу.

Ключові слова: скляне мозаїчне намисто, античне намисто з личинами, Кременчуцьке водосховище, Калантаїв, Шушвалівка.

Намистина була виявлена 2011 р. в розмиві правого берега Дніпра біля с. Калантаїв поблизу м. Світловодськ Кіровоградської обл. (правий берег Дніпра в межах Кременчуцького водосховища) кременчуцьким скарбшукачем Сергієм Петренком і продана місцевому любителю старовини Михайлу Іваненку. Новий власник «оправив» намистину у метал і разом з іншими раритетами (наконечником скіфської стріли, уламком белемніту, аморфною глиняною намистиною, іклом великої тварини) носив на шії. Довідавшись через інших любителів про зацікавленість музею цією знахідкою, Михайло гречно запропонував її оглянути, а також дозволив сфотографувати і замалювати.

Майстер, що виготовив намистину, напевно, був справжнім шанувальником жіночої краси. Він зобразив п'ять разів повторене білосніжне округле обличчя з чорним, густим, рівно підстриженим волоссям, яскраво-червоними вустами та великими чорними очима під тонкими бровами. Особливо вражає витонченість малюнку великих мигдалеподібних очей, чистота та яскравість кольорів, що переграються з майже ідентичною намистиною з колекції Кременчуцького краєзнавчого музею з Шушвалівки, на якій зображено лише три чарівні голівки [Кракало, 2004, с. 143].

Діаметр намистини з Калантаєвого становить 1,7 см, її висота — близько 1,5 см, ширина центральної синьої смуги — близько 0,8 см. Ця, майже округла кривогранна зелена намистина виготовлена з багатоколірного непрозорого скла і за класифікацією Алексеевої [Алексеева, 1975, с. 13—22] відноситься до складноспаяних мозаїчних виробів із складноорнаментованим поперечним середнім поясом та поперечним каналом отвору. Розміщена по «екватору» синя орнаментальна смуга складається з 5 прямокутників із зображеннями яскравого жіночого обличчя з чорним волоссям у формі «каре», підстриженим внизу приблизно на рівні підборіддя, і не має будь-яких орнаментальних доповнень, якщо не враховувати грубих технологічних швів та неглибоких канавок між прямокутниками (рис. 1). Ці вертикальні борозенки-стики найкраще видні між зображеннями 1—2, 1—5 та 4—5. Над зображенням 4 на зеленому полі ядра — виразна червона пляма.

Для зручності зображення були пронумеровані від найменшого зліва на право. Найменша голівка (№ 1) становить 6 × 4 мм, решта має горизонтальні розміри від 7 до 8 мм та висоту від 4 до 5 мм (7,5 × 4,5, 8 × 4, 8 × 4,9, 7 × 5). Відстань між голівками дорівнює від 3,5 до 6 мм — незалежно від їхньої величини (таблиця). На час обстеження намистина була закріплена на дріт між двома незнімними, злегка конічними дисками з «хвостиком» на одному і кільцем для кріплення — на іншому. Це, звичайно, затруднило точність вимірів, особливо огляд каналу отвору для кріплення.

Загалом всі зображення, якщо зважити на технологічні деформації, схожі між собою і формою зачіски, і виразом і формою обличчя. Усі вони при ближчому розгляді мають серйозний,



Рис. 1. Намистина з Калантаєвого (розгортка декору)

Співвідношення декоративних елементів намистини з Калантаєвого

№ п/п лику	Розміри, мм				Стан окремих елементів
	Ширина лику	Висота лику	Відстань до наступного зображення	Довжина сектору	
1	6	4	4	10	Деформована справа, справа і зліва шви на стрічці
2	7,5	4,5	3,5	11	Зліва на стрічці шов
3	8	4	3,5	11,5	Справа вгорі надрив стрічки
4	8	4,9	3,5	11,5	Деформована зліва, зліва і справа надриви стрічки
5	7	5	6	13	Справа на стрічці шов
Р а з о м	36,5	—	20,5	57	Похибка 3,6 мм

навіть похмурий вираз їй, можливо, походять з однієї заготовки-кану. Проте з цього ряду помітно випадає «портрет» № 5 із широко розчахнутими, страдницьки зведеними великими очима і маленький № 1. Обидва мають практично круглу форму голови, на відміну від широким, присадкуватих голів моделей № 2—4.

У класичній для території України монографії Є.М. Алексеевої приведено досить багато «лицевого» намиста [Алексеева, 1982, с. 38: типи 408—412; с. 40—41: типи 448—456; табл. 48, 27—43, 52, 53], проте повного аналогу намистинам з Калантаєва та Шушвалівки немає. Зокрема, на намистинах різних пропорцій існує кілька відносно близьких типів «портретів» (типи 408—412—для округлих кривогранних намистин із складно орнаментованим поперечним поясом, типи 448—453—для плоских намистин [Алексеева, 1982; табл. 48, 27—31, 33—42], зображення більшості з яких явно набагато примітивніші і взагалі не мають зачіски або мають дуже коротке волосся з прямокутними вирізами по периметру обличчя. Серед них можна вирізнити недатований тип 408 [Алексеева, 1982, с. 38; тип 408; табл. 48, 30] з ледь помітною зачіскою з чорного волосся, круглим обличчям на блакитному тлі та вертикальними червоною та двома жовтими розділовальними смугами між лицевими зображеннями цієї білої округлої намистини та, особливо, тип 411 [Алексеева, 1982, с. 38; табл. 48, 27] з широким присадкуватим обличчям з жовтим розкішним волоссям на синьому горизонтальному поясі без будь-яких вертикальних розділовальних смуг загалом блакитної ок-

руглої намистини. Перша походить з Херсонесу (її розміри 13, 12, 13,3), друга датована I—II ст. н. е. і походить з Пантікапею (її розміри 14—15, 11—13, 14—15, 3—4). Нажаль, не вказана кількість голівок. Обидві намистини представлені як одиничні екземпляри. На теренах України за межами Північного Причорномор'я намисто з личками зустрічається досить рідко.

У монографії О.В. Гопкало, присвяченій намисту і підвіскам черняхівської культури, згадано лише 2 намистини з личинами [Гопкало, 2008, с. 58, табл. VI, підгрупа XIII:4], при чому одна з них—вже згадувана намистина з с. Шушвалівка Глобинського р-ну Полтавщини (гирло Сули лівого берега Дніпра в межах Кременчуцького водосховища), датована I—II ст. н. е., була оприлюднена нами 2004 р. і зберігається у Кременчуцькому краєзнавчому музеї [Кракало, 2004, с. 143], а інша походить з комплексу намиста IV ст. н. е. з могильника черняхівської культури Романківці Сокирянського р-ну Чернівецької обл. і має набагато гіршу якість виготовлення і декор у вигляді овальних плям з личками [Гопкало, 2008, с. 58]. Автор монографії пояснює таку різницю в датуванні «запізненням» намистини з личинами [Гопкало, 2008, с. 58]. Проте це не єдиний випадок «запізнення» намиста з личинами. Округла намистина з личиною з коротким волоссям із прямокутними вирізами по периметру обличчя виявлена у слов'янському похованні VIII ст. у Садах в Унгерське—Градиште у колишній Чехословаччині [Малинова, Малина, 1988, с. 185].



Рис. 2. Намистина з Шушвалівки (колекція КрКМ)

Намистина з личинами з колекції Кременчуцького краєзнавчого музею (рис. 2) відрізняється від досліджуваної намистини з Калантаєвого не тільки меншою кількістю голівок (всього три) та меншими розмірами (Д 16, Н 14 мм), а також важливою технологічною особливістю — на ній не помітні вертикальні стики між окремими прямокутничками декору, кожен з яких ретельно прикритий трьома вертикальними розділювальними смужками: зеленою — посередині та двома жовтими — по краях. Причому, зелені вертикальні смужки помітно яскравіші від основного ядра намистини.

Наявність вертикальних кольорових розділювальних смуг на нечисленних округлих намистинах із складноорнаментованим поперечним поясом відзначена в роботі Алексеєвої [Алексеєва, 1982, с. 34, 38; табл. 48, 29—31]. Тут єдина датована намистина (тип 409) віднесена до I—II ст. н. е., а намистини без розділок (типи 410 та 411) мають ширший інтервал — від I ст. до н. е. до I—II ст. н. е. В інших джерелах, зокрема Інтернеті, близькі за зображенням знахідкам з Калантаєвого та Шушвалівки намистини без розділок датуються I ст. н. е., натомість як намистини з розділками — стабільно I—II ст. н. е. (див. нижче). Однак часовий діапазон лицевих намистин цього регіону сягає більш давніх часів. У приватній колекції м. Світловодська Кіровоградської обл. зберігається архаїчний зразок такого намиста (тип 410) з грубими підквадратними обличчями без будь-якої зачіски в широкій середній смузі без розділок, який можна датувати другою половиною I ст. до н. е. — I ст. н. е. [Алексеєва, 1982, с. 38; табл. 48, 28]. Намистину було знайдено біля с. Велика Андрусівка Світловодського р-ну Кіровоградської обл. (правий берег Кременчуцького водосховища, неподалік від Калантаєва). Таким чином у трьох намистинах з берегів Кременчуцького водосховища відображено три етапи становлення одного з най-

виразніших у своїй благородній лаконічності і стрункості композиційної побудови типів античного скляного багатокольорового мозаїчного намиста з личинами у широкому поперечному середньому поясі. Для нього характерне досконале поєднання тьмяного матового масиву самої намистини і її широкого горизонтального пояса з яскравістю і бездоганністю насиченої кольорової гамою прекрасних мозаїчних мініатюр з довершеним малюнком та вертикальних розділювальних смуг. Цей різновид намиста викристалізувався з широкого загалу іншого намиста з личинами у сталий тип на рубежі I та II ст. н. е. Його становлення охоплює три століття з I ст. до н. е. і до II ст. н. е., після чого ця високохудожня техніка занепала і відродилась у середньовічній Венеції вже у дещо інших формах і за іншими смаками.

Як уявляється автору, спочатку весь декор цього типу намиста становили з'єднані у суцільну стрічку прямокутнички із зображеннями примітивних голівок на досить широкому тлі. З часом перемогла тенденція більш економного використання трудомісткого личкового матеріалу, який без погіршення художньої виразності (а, може, навіть на краще) міг бути наполовину замінений простими у виконанні яскравими вертикальними смугами, що до того ж прикривали технологічні шви. Кількість голівок в деяких випадках зменшується (з 5 до 3), зменшується і сама намистина.

Рідкісне для Полтавщини лицеве намисто, за даними автора, більш ніде, крім Шушвалівки, не зафіксоване. Як воно потрапляло на береги Кременчуцького водосховища? За обмеженістю знахідок сказати складно. Скоріш за все привозилось разом з іншими товарами до кременчуцької або градізької переправ через Дніпро з півдня, з осередків античної культури. А, може, виготовлялося десь неподалік з використанням закуплених у якомусь крупному склоробному центрі заготовок — канів з готовою мініатюрною голівкою на зрізі? Поділити заготовку на окремі декоративні елементи і вставити їх у виготовлений самотужки масив намистини було не так уже й складно. Принаймні дані про досить широкий продаж таких заготовок існують [Дабин, 1987, с. 61]. Цим, до речі, можна було б пояснити помітну різницю у якості забарвлення скла основного масиву намистин і лицевих вставок.

Однак повернімося до намистини з Шушвалівки (з колекції КрКМ). Ось як описана ця намистина в монографії О.В. Гопкало за системою Ю.Л. Шапової [Шапова, 1989]: «Тип XIII/4 (А 448...) Округлые, шаровидные усеченные дважды, средние с многоцветным декором в виде "личиных". Техника изготовления декора — сварка стеклянных полос, наклад в горячую... Вариант б. Из зеленого непрозрачного стекла, декор в виде трех симметричных прямоугольников из голубого непрозрачного стекла, разделенных желтыми линиями... Слу-

чайная находка» [Гопкало, 2008, с. 58]. За малюнком голівок намистина з Кременчуцького музею практично ідентична намистині з Калантаєвого. Обидві намистини (калантаївська і шушвалівська) знайдені в сусідніх районах на правому і лівому берегах відповідно Кременчуцького водосховища, в зоні активної водної ерозії. Зона розмивів правого берега Дніпра в районі Світловодська багата на археологічні знахідки курганного походження. Швидше за все наша намистина також належить до могильного інвентарю сарматського часу.

Звичайно, автор не могла обійти намистини з личинами та джерела про них, вміщені в Інтернеті, в тому числі в музейних збірках Ермітажу [Kunina], Мюнхенського Античного зібрання [Мюнхенське ...], Miho Museum [Miho Museum ...], Музею Ізраїлю [Maud ...], приватних збірках [Ліу, Дабін], матеріалах аукціонів та на сайтах для колекціонерів Ancient Beads на сайті Ancient Touch [Ancient ...] і дуже дбайливо підібраних матеріалах по лицевому намисту на сайті Пірушки [Антично ...], Face Beads тощо. Намиста з личинами тут набагато більше, ніж в нечисленних наукових публікаціях. Впадає у вічі композиційна неохайність і навіть хаотичність розміщення елементів з личками, якісь безформні кольорові вкраплення між вільно розміщеними «портретами». При їх огляді виникає враження, що середня декоративна смуга намистин, крім квадратиків з голівками, заповнювалась малоцінними відходами виробництва, і досить недбало. Більшість намистин, декорованих в середній частині широкою смугою з личками, за якістю зображення помітно гірша досліджуваних калантаївської і шушвалівської. З усього загалу лише одна намистина з Мюнхенського Античного зібрання може бути визнана майже повним аналогом намистині з Шушвалівки [Мюнхенське ..., 017]. Намистина декорована зображеннями трьох присадкуватих облич з пишним чорним волоссям, датована I—II ст. н. е. і виготовлена в єгипетській Олександрії з глухого зеленого скла з блакитним середнім поясом. Її висота та діаметр становлять 14 мм. Намистина має три групи вертикальних розділювальних смуг (2 жовті та 1 зелена в кожній) між трьома прямокутниками з голівкою в кожному. Намистина з Калантаєва, на якій відсутні кольорові розділювальні смуги, також має аналог у цьому зібранні. Це датована I ст. н. е. жовта округла намистина без вертикальних розділок з синьою середньою смугою, на якій вміщено п'ять заокруглених на стику прямокутників з жіночими голівками. Стихи ретельно заглажені [Мюнхенське ..., 11]. Ці аналоги намистин з Шушвалівки і Калантаєвого також вирізняються відмінною якістю виготовлення. Досить близька до останньої, на погляд автора, якісно виготовлена зелена намистина I ст. до н. е. — I ст. н. е. без розділок між декоративни-

ми прямокутниками з зібрання МІНО: з чорною середньою смугою та менш витонченими рисами обличчя 5 (?) голівок, яка має прямокутні вирізи на прилеглий до обличчя частині короткої зачіски [Miho ..., Part I, № 6]. Стихи між прямокутниками тут ретельно підігнані, а саме зображення обведене по периметру білим контуром і внизу — зеленим. Таких зображень досить багато [Алексеева, 1982, табл. 48, 35—42]. Схожа червона намистина з чотирма личками на синій середній смузі (Д 20 мм, Н 20 мм) без вертикальних розділювальних ліній зберігається в Музеї Ізраїлю [Maud ...]. У колекції Р.К. Ліу [Ліу, 1985, с. 118] округлі намистини без розділок з личинами, обведеними білим та чорним прямокутниками і до того ж з прямокутними вирізами по периметру обличчя, датовані I ст. до н. е. — I ст. н. е.

Про намистини із зображенням самого обличчя зазвичай говорять, що це зображення маски Медузи Горгони, персонажу грецької міфології. Кожна волосина зачіски Медузи нібито являла собою живу змію, і всяк, хто насмілювався поглянути у її обличчя перетворювався на камінь. Зображення цієї голови, яка була відсічена героєм Персеєм, широко використовувалося як амулет — апотропей. Таким чином, прямокутні вирізи на зачісці зображення нагадують про голову Медузи, обрамлену зміями. З часом зображення змінюється в бік більшої естетичності та художньої краси образу. Очевидно, екземпляр з колекції Р.К. Ліу представляє один з ранніх етапів становлення даного типу намиста рубежу I ст. н. е., коли ще вважалося за необхідне зображення змії в зачісці Медузи.

Характерною особливістю намистин з «личками» є різниця в розмірах зображень, що притаманно і виробу з Калантаєвого (таблиця), де відповідно змінювалась і ширина всієї синьої середньої декоративної смуги. Це добре видно і на намистині з Шушвалівки, і на ідентичній за типом малюнка, формою і кольором намистині, виявленій автором в Інтернеті [Мюнхенське ..., 017]. Окремі зображення цих останніх намистин розділені вертикальними жовто-зеленими смугами, висота жовтих смуг в місці поєднання найбільшої і найменшої «голівки» набуває вигляду своєрідного уступу, значно перевищуючи необхідний розмір вужчого кінця. В Інтернет-варіанті виникає навіть враження, що орнаментальний пояс розміщений криво.

Усі різновеликі «портрети» намистини з Калантаєва дещо асиметричні та деформовані, що зазвичай пояснюється технологічними особливостями. Найменша голівка (№ 1) зазнала найбільшої деформації (рис. 3), що спричинило утворення у правій частині зачіски високого купоподібного виступу. Такий самий виступ (при більшій ширині зображення) маємо і на лівій стороні зачіски голівки № 4. Здається, ці виступи можна пояснити саме з огляду на необхідність витягнути та з'єднати надірваний верхній



Рис. 3. Намистина з Калантаєвого; фото

край смуги («личко» № 4) або навпаки — зменшити ширину і за рахунок цього збільшити висоту декоративної смуги в місці її поєднання з більшими (і вищими) частинами декору в районі грубих вертикальних швів («личко» 1). Саме такі процедури відбувались під час монтування декоративної смуги у кільцевій виїмці зеленого технологічного ядра намистини ще у не зовсім застиглому вигляді. Певні деформації були звичним побічним ефектом при монтуванні такого складного типу орнаментів [Алексеева, 1982, с. 35, 36] і значно спрощували підгонку коштовного декоративного матеріалу на криволінійній поверхні виробу.

При виготовленні намистини з Калантаєва шви залишились на видноті. Впадають у вічі два грубих великих шва, розміщених обабіч «портрета» № 1, тобто між елементами 1 та 5 і 1 та 2. Окремі розриви декоративної стрічки спостерігаються вгорі між «личками» 2 і 3, 3 і 4, та вгорі і внизу між «личками» 4 та 5.

Скляна стовпчаста заготовка-кан при підпрямокутному перетині мала дещо заокруглені кути, що зрозуміло для такого аморфного матеріалу як скло. Ці округлі кути повинні були частково розрізуватись при відділенні сегментів майбутньої стрічки, тому синя декоративна смуга нашої, і багатьох інших схожих намистини, має в цих місцях дещо хвилястий периметр та надриви, про що йшлося вище.

Художньою особливістю зображень намистини з Калантаєва є стала асиметричність зачіски: на всіх «портретах» один з двох її нижніх кінців помітно довший за інший. Це дає нам можливість зробити певні висновки стосовно технології монтажу декоративного поясу. У трьох випадках з п'яти (обличчя № 1, 2, 4) довший лівий кінець і лише у двох — правий. Розміщення заготовок у дзеркальному порядку може свідчити про те, що для даної намистини поперечна нарізка окремих елементів стовпчика-заготовки проводилась впоперек і не до кінця, залишаючи почергово з правої або лівої сторони в кінці невелику нерозрізану

спільну перемичку: при обережному розгортанні нерозрізані до кінця прямокутники утворювали дещо нерівну стрічку з трьох орнаментальних елементів. Така технологія монтажу уявляється можливою стосовно найбільш ідентичних та близьких за розміром зображень 2—4, між якими прослідковуються лише невеликі заокруглені розрізи-заглиблення лише у верхній частині. Очевидно, потовщення і невеликі надриви нерозрізаних стиків було легше замаскувати, ніж повністю відокремлені частини декору. Доцільність цього, можливо не дуже зручного прийому ілюструє сама намистина, на якій частина із зображеннями 2—4 найякісніша. Зрозумілою стає також і значна різниця у відстанях: між голівками 2—3—4 вона стандартна — 3,5 мм, тоді як між маленькою 1 та 2 — це вже 4 мм, між 1 та 5 — 5 мм, а між двома найбільшими голівками 4 та 5 — аж 6 мм. Таким чином декоративний пояс нашої намистини, можливо, включає нерозрізану стрічку з трьох голівок (голівки 2—4) та приєднаних окремо двох елементів з голівками 1 (найменшої) та 5 (найбільшої). Проте стосовно найбільшої голівки (№ 5) все не так однозначно. Візуально між нею та «личком» № 4 немає такого чітко вираженого глибокого шва, проте її зображення явно зміщене від центру декоративної пластини догори, чого ми не спостерігаємо на виробих 1—4.

Багатоколірні мозаїчні вироби із складно орнаментованими поперечними смугами з личками датуються в інтервалі I ст. до н. е. — II ст. н. е. Найкращі зразки мозаїчного намиста датовані I—II ст. н. е., проте вони вироблялись і дещо пізніше, коли з третього століття настає поступовий занепад цього прекрасного мистецтва [Алексеева, 1982, с. 37].

Таким чином, на даний час ми маємо 2 практично ідентичні округлі багатоколірні намистини з гарними жіночими личками з пишним чорним волоссям-перукою, великими чорними очима і червоними вустами, які є рідкістю для Середнього Подніпров'я. За якістю зображення вони належать до кращих опублікованих зразків. Обидві походять з невеличкої ділянки узбережжя Кременчуцького водосховища на кордоні півдня Полтавщини та півночі Кіровоградської обл.

Намистини з личинами (або лицеві намистини) розповсюджені досить широко, проте зустрічаються вони переважно поодинокі. Пізньоантичне лицеве намисто виготовлялось у Єгипті, Фінікії, Месопотамії (найдавніші центри), Сирії, Римі, європейських римських провінціях тощо і потрапляло до нашої місцевості переважно завдяки торгівлі місцевих племен з античними північно-чорноморськими містами, зокрема Херсонесом та Пантікапеєм [Алексеева, 1982]. Суто єгипетський характер орнаменту, а також брак даних про майстерні по виготовленню «портретних» намистин, свідчать, скоріш за все, про єгипетське (зокрема, олександрійське) походження цього типу намиста.

- Алексеева Е.М. Античные бусы Северного Причерноморья. — М., 1975. — 94 с. (САИ. — Вып. Г1-12).
- Алексеева Е.М. Античные бусы Северного Причерноморья. — М., 1978. — 104 с. (САИ. — Вып. Г1-12).
- Алексеева Е.М. Античные бусы Северного Причерноморья. — М., 1982. — 103 с. (САИ. — Вып. Г1-12).
- Античное стекло в Интернете. — Электрон. ресурс; режим доступа: Pirushki.com/LinksBeads.html.
- Гопкало О.В. Бусы и подвески черняховской культуры. — К., 2008. — 252 с.
- Дабин Л.Ш. История бус от 30 века до н. э. до настоящего времени (Lois Sher Dubin. The history of beards from 30000 BC. to the Present. — New York, 1987). — Электрон. ресурс; режим доступа: Pirushki.com/Dubin/009.htm.
- Кракало І.В. Портретна намистина з Шувшвалівки. // АЛЛУ. — 2004. — № 1—2. — С. 143.
- Лиу Р.К. Универсальная эстетика. Коллекционные бусы. (Liu R.K. A universal aesthetic // Collectible Beards. — 1985). — Электрон. ресурс; режим доступа: Pirushki.com/Liu.htm.
- Малинова Р., Малина Я. Прыжок в прошлое. — М., 1988. — 272 с.
- Мюнхенське Античне зібрання, 11. — Электрон. ресурс; режим доступа: <http://pirushki.com/GlassGermani/Mosaik-11.htm>.
- Щапова Ю.Л. Древнее стекло. Морфология, технология, химический состав. — М., 1989. — 117 с.
- Ancient Beads на сайті Ancient Touch. — Электрон. ресурс; режим доступа: www.ancienttouch.com/ancientbeads-mosaic-antiquity.htm.
- Kunina N. Античное стекло в собрании Эрмитажа. — Электрон. ресурс; режим доступа: pirushki.com/Kunina1009.htm
- Maud Spaer. Ancient glass in the Israel museum. — Электрон. ресурс; режим доступа: <http://pirushki.com/MaudSpaerIsraelsraeMuseum/chapter03/table001.htm>.
- Miho Museum. — Электрон. ресурс; режим доступа: [Pirushki.com/Mihofb01/table.htm](http://pirushki.com/Mihofb01/table.htm).

І. В. Кракало

ЛИКИ АНТИЧНОСТИ

Статья посвящена одному из типов округлых античных мозаичных бус с личинами и находкам таких бус на побережье Кременчугского водохранилища Украины, приводятся параллели и аналогии, высказывается предположение о возможной технологии монтажа декоративного среднего пояса, делаются попытки датирования материала. Цель работы — введение в научный оборот редких как для Полтавщины, так и для большей части Украины мозаичных полихромных лицевых бус начала I тыс. н. э., которые являлись предметом элитного импорта в варварскую среду Среднего Поднепровья. За пределами Украины подобные бусы в небольших количествах известны в собраниях крупных музеев и частных коллекциях России, Германии, Израиля, США и т. д.

Представленные бусины относятся ко времени расцвета искусства лицевых бус и отличаются высоким уровнем изготовления лицевых вставок. Обе находки были сделаны в зоне активной водной эрозии правого и левого берегов Кременчугского водохранилища Среднего течения р. Днепр. Первая

бусина была выявлена около с. Шувшваловка Глобинского р-на Полтавской обл. Ее зеленое ядро украшено поперечным средним поясом из трех голубых прямоугольников с изображением белого округлого женского лица с большими черными глазами, яркими красными губами и шапкой ровно подстриженных черных волос. Декоративные прямоугольники разделены между собой тремя вертикальными (2 желтыми и 1 зеленой) полосками. Отличие декора второй бусины (с. Калантаев Кировоградской обл., правый берег Кременчугского водохранилища, 2011 г.) состоит в количестве лицевых вставок (5 вместо 3), отсутствии вертикальных разделительных полос и несколько большем размере.

Находки высокохудожественных лицевых бус из полихромного стекла — еще одно свидетельство активной торговли провинциально-римского населения с местными варварскими племенами.

Ключевые слова: стеклянные мозаичные бусы, античные бусы с личинами, Кременчугское водохранилище, Калантаев, Шувшваловка.

I. V. Krakalo

FACES OF ANTIQUITY

The article is devoted to one of the types of round beads with antique mosaic masks and findings of such beads on the coast of Ukraine Kremenchug reservoir, are the parallels and analogues, suggests the possible installation of decorative techniques middle belt, attempts dating material. The purpose of work — an introduction to the scientific revolution of rare for Poltava, and for the most part of Ukraine polychrome mosaic face beads beginning of 1st millennium AD, which were the subject of high-end imports barbaric environment Middle Dnieper. Outside Ukraine, like beads in small amounts are known in the collections of major museums and private collections in Russia, Germany, Israel, the USA, etc.

Presented beads date back to the heyday of the art face beads and a high level of production of facial inserts. Both discoveries were made in the zone of active water erosion of the right and left banks of the Kremenchug reservoir middle reaches of the Dnieper. The first bead has been revealed about v. Shushvalovka Globinskiy district, Poltava region. Her green — embellished cross the middle belt of three rectangles with rounded white image of a female face with large black eyes, bright red lips and a cap trimmed exactly black hair. Decorative boxes are separated by three vertical (2 yellow and 1 green) strips. The difference between the second bead decoration (v. Kalantaev Kirovograd region, the right bank of the Kremenchug reservoir, 2011) is the number of facial inserts (5 instead of 3), there is no vertical dividing lines and a slightly larger size.

Found highly personal polychrome glass face beads from — further evidence of active trade provincially-Roman population with the local barbarian tribes.

Keywords: glass mosaic beards, ancient face beads, Kremenchug reservoir, Kalantaiv, Shushvalivka.

Одержано 11.10.2016